

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού

Συμπεράσματα δημόσιας διαβούλευσης
και προτάσεις του Συνηγόρου του Παιδιού

Η προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων
στα ίντερνετ καφέ

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: Γιώργος Μόσχος
Ειδικοί Επιστήμονες: Μαρία Τσάγκαρη, Αλεξάνδρα Μοσχοπούλου

ΙΟΥΝΙΟΣ 2010

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Η ενασχόληση του Συνηγόρου του Παιδιού με το θέμα της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού στα ίντερνετ καφέ	4
3. Οι ισχύουσες νομοθετικές ρυθμίσεις.....	5
4. Η διεξαγωγή της σύσκεψης φορέων.....	7
5. Ερευνητικά στοιχεία.....	9
5.1. Ελληνικός Κόμβος Επαγρύπνησης για ένα Ασφαλέστερο Διαδίκτυο υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - SAFER INTERNET.....	9
5.2. Μονάδα Εφηβικής Υγείας Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών .	10
5.3. Εταιρεία Μελέτης της Διαταραχής του Εθισμού στο Διαδίκτυο	11
Β) «Δημογραφικά στοιχεία και κοινωνικο-οικονομικές διαφορές μεταξύ εφήβων που επισκέπτονται ίντερνετ-καφέ και όσων συνδέονται στο διαδίκτυο από το σπίτι», Κ. Σιώμος, Γ. Φλώρος, Β. Φισούν, (2008).....	12
Γ) «Τι κάνουν τα αγόρια και τα κορίτσια στα internet-cafes; Μια έρευνα πεδίου», Α. Μητσάκη και Χ. Σολομωνίδου, Παν/μιο Θεσσαλίας (2008)	12
6. Οι παρατηρήσεις και προτάσεις των φορέων.....	15
6.1. Ειδική Γραμματεία Ψηφιακού Σχεδιασμού (Υ.Ο.Ο.) – Ομάδα Δράσης για την Ψηφιακή Ασφάλεια	15
6.2. Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων – ΙΟΜ	16
6.3. Σωματείο Ιδιοκτητών ίντερνετ καφέ και internet-station.....	17
6.4. Ελληνικός Κόμβος Επαγρύπνησης για ένα Ασφαλέστερο Διαδίκτυο υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - SAFER INTERNET.....	17
6.5. Ένωση Καταναλωτών η «Ποιότητα της Ζωής» - ΕΚΠΟΙΖΩ.....	18
7. Γενικά συμπεράσματα της διαβούλευσης και προτάσεις Συνηγόρου του Παιδιού ...	19
7.1. Υπουργείο Οικονομικών και Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας - Γενική Γραμματεία Εμπορίου.....	19
7.2. Υφυπουργός παρά τω Πρωθυπουργό, Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας - Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης	20
7.3. Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων	20
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Κατάλογος προσκληθέντων στη σύσκεψη φορέων με θέμα «Η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στα ίντερνετ καφέ» (30.10.2008)	21

1. Εισαγωγή

Η ανεξάρτητη αρχή Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της αποστολής της ως Συνήγορος του Παιδιού, έχει αναλάβει την προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού.

Ο Συνήγορος του Παιδιού ασχολείται με μια σειρά θεματικών που απορρέουν από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ (ν. 2101/92) και σχετίζονται με τα δικαιώματα των ανηλίκων στην ταυτότητα, τη φροντίδα, το επίπεδο ζωής και διαβίωσης, την κοινωνική συμμετοχή, την έκφραση γνώμης, την εκπαίδευση, την υγεία και πρόνοια, την ενημέρωση, τον πολιτισμό, την προστασία από τη βία, την κακοποίηση, την εκμετάλλευση και τις διακρίσεις, την ψυχαγωγία, την ελεύθερη έκφραση κ.λπ.

Ο νόμος 3094/2003 έχει αναλυτικές προβλέψεις σχετικά με τη διαδικασία διερεύνησης των αναφορών και τις ενέργειες στις οποίες μπορεί να προβεί ο Συνήγορος για την προστασία των παιδιών όταν διαπιστώνονται παραβιάσεις δικαιωμάτων τους. Δεν αναφέρονται, όμως, στο νόμο αναλυτικά τα μέσα και οι ενέργειες για την προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού, οι οποίες αφήνονται στη διακριτική ευχέρεια της Αρχής. Ο Συνήγορος, λαμβάνοντας υπόψη τις πρακτικές και τα υιοθετημένα πρότυπα των Ευρωπαϊκών ομολόγων θεσμών, έχει αναλάβει μέχρι σήμερα μια σειρά συναφών πρωτοβουλιών που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων:

- Επισκέψεις σε σχολεία, ιδρύματα και άλλες δομές / υπηρεσίες που ασχολούνται με τα παιδιά με στόχο την επικοινωνία με τα παιδιά και με τους επαγγελματίες που εργάζονται μαζί τους και την καταγραφή των απόψεών τους
- Συναντήσεις και συνεργασίες με εκπροσώπους δημοσίων υπηρεσιών, μη-κυβερνητικών οργανώσεων και άλλων συναρμόδιων φορέων που αναπτύσσουν δράσεις με παιδιά
- Ενέργειες για τη διάδοση των δικαιωμάτων του παιδιού (πχ έκδοση και διακίνηση ενημερωτικών εντύπων, λειτουργία ιστοσελίδας, παραγωγή τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών μηνυμάτων κ.λπ.)
- Συγκρότηση επιτροπών και δικτύων για την προώθηση συγκεκριμένων θεμάτων
- Συγκέντρωση στοιχείων, παρατηρήσεων και δεδομένων για κρίσιμα ζητήματα εφαρμογής των δικαιωμάτων του παιδιού
- Διοργάνωση ημερίδων και συναντήσεων διαβούλευσης
- Συμμετοχή σε εξειδικευμένα σεμινάρια για επαγγελματίες που εργάζονται με τα παιδιά και εκδηλώσεις ενημέρωσης ή/και ευαισθητοποίησης για το ευρύ κοινό
- Εκπόνηση εκθέσεων και κειμένων με προτάσεις για σημαντικά θέματα που έχει διερευνήσει η Αρχή, οι οποίες απευθύνονται στα αρμόδια Υπουργεία και στην Βουλή και ακολούθως δημοσιοποιούνται.

2. Η ενασχόληση του Συνηγόρου του Παιδιού με το θέμα της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού στα ίντερνετ καφέ

Στο πλαίσιο της εξέτασης αναφορών πολιτών και της υλοποίησης πρωτοβουλιών προαγωγής των δικαιωμάτων του παιδιού, ο Συνήγορος του Παιδιού ενημερώθηκε για τους προβληματισμούς και τις ανησυχίες παιδιών, γονέων, εκπαιδευτικών, ειδικών επιστημόνων και παραγόντων της πολιτικής ζωής σε σχέση με τους κινδύνους και τις επιπτώσεις που συνεπάγεται για την ψυχική και τη σωματική υγεία των ανηλίκων η χωρίς έλεγχο και εποπτεία πρόσβασή τους στα καταστήματα παροχής υπηρεσιών διαδικτύου (internet station ή/και ίντερνετ καφέ). Στον Συνήγορο αναφέρθηκε επανειλημμένα ότι μεγάλος αριθμός ανηλίκων –πολλές φορές μάλιστα ακόμη και ηλικίας κάτω των 12 χρόνων– ιδίως δε στην περιφέρεια, παραμένει για πολλές ώρες μέσα στα εν λόγω καταστήματα παίζοντας ηλεκτρονικά παιχνίδια ή χρησιμοποιώντας με άλλους τρόπους την πρόσβαση στο διαδίκτυο, με σοβαρούς κινδύνους τόσο για τη σωματική τους υγεία όσο και την ψυχική τους, αφού συνήθως δεν υφίσταται κανένας έλεγχος των πληροφοριών, των εικόνων ή των παιχνιδιών στα οποία έχουν πρόσβαση τα παιδιά.

Ερευνώντας το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι δυστυχώς δεν υφίσταντο νομοθετικές προβλέψεις σε ισχύ για την είσοδο και χρήση υπηρεσιών στα παραπάνω καταστήματα από ανηλίκους. Λόγω έλλειψης συναφούς νομοθετικής ρύθμισης, ο Συνήγορος αρχειοθέτησε τις σχετικές αναφορές των πολιτών, ενημερώνοντας τους ωστόσο ότι θα αναλάμβανε πρωτοβουλία για την διερεύνηση του ζητήματος και τη διατύπωση θεσμικών προτάσεων.

Εστιάζοντας στο ζήτημα της προστασίας των ανηλίκων χρηστών των ίντερνετ καφέ, ο Συνήγορος του Παιδιού αφενός έλαβε υπόψη του τα *δικαιώματα συμμετοχής* και ιδίως:

- το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση της γνώμης του παιδιού σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά (ΔΣΔΠ αρ. 12)
- το δικαίωμα στην ελευθερία προσωπικής έκφρασης, αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους (ΔΣΔΠ αρ. 13)
- το δικαίωμα στην ψυχαγωγία και τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και την ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή (ΔΣΔΠ αρ. 31).

Παράλληλα, ο Συνήγορος του Παιδιού έλαβε υπόψη τα *δικαιώματα προστασίας* και ιδίως:

- το δικαίωμα να εξασφαλίζεται σε κάθε παιδί η αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του (ΔΣΔΠ αρ. 3)
- το δικαίωμα προστασίας από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτουν την ευημερία του (ΔΣΔΠ αρ. 17)

- το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών, σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης (ΔΣΔΠ αρ. 19).

Ειδικότερα, ο Συνήγορος του Παιδιού θεωρεί ότι υφίσταται κίνδυνος από την άνευ ελέγχου πρόσβαση των ανηλίκων στα ίντερνετ καφέ, ιδίως των νεαρότερων σε ηλικία παιδιών, καθώς δεν υφίσταται θεσμικό πλαίσιο προστασίας τους από:

- την υπερβολική ενασχόληση, εθισμό και εξάρτηση από το διαδίκτυο, ιδίως δε από την υπερβολική χρήση ηλεκτρονικών (διαδραστικών και μη) παιχνιδιών του διαδικτύου
- την εκτεταμένη έκθεση και σταδιακή εξοικείωση με διάφορες μορφές συμβολικής (και μη) βίας
- τις επικοινωνίες με κακόβουλους χρήστες (τρίτα άτομα, άγνωστοι, παιδόφιλοι κ.λπ.)
- την παρενόχληση στο διαδίκτυο και την εκδήλωση του διεθνώς διαδεδομένου φαινομένου του CyberBullying (διαδικτυακές κ.λπ. ηλεκτρονικές επιθέσεις)
- την «ελεύθερη» πρόσβαση σε υλικό ιστοσελίδων ακατάλληλο για την ηλικία, γνωστική, νοητική και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των ανηλίκων
- την παράνομη πρόσβαση τρίτων ατόμων και τη συνακόλουθη κατάχρηση των προσωπικών στοιχείων και δεδομένων ανήλικων χρηστών του διαδικτύου και των υπηρεσιών του
- ψυχοσυναισθηματικά ή/και σωματικά (ή σωματοποιημένα) προβλήματα που προκαλούνται από την πολύωρη προσκόλληση στους υπολογιστές και κατάχρηση των υπηρεσιών του διαδικτύου
- αρνητικές συνέπειες που προκαλούνται στη σχολική φοίτηση και επίδοση
- αρνητικές συνέπειες που προκαλούνται στην κοινωνική ζωή και καθημερινότητα του ανηλίκου.

3. Οι ισχύουσες νομοθετικές ρυθμίσεις

Παρόλο που η συνεχώς αυξανόμενη ενασχόληση των παιδιών με το διαδίκτυο και οι (θετικές και αρνητικές) συνέπειές της αποτελούν πλέον αντικείμενο έντονου κοινωνικού διαλόγου, ο σχετικός προβληματισμός δεν φαίνεται να αντανακλάται επαρκώς ή έστω επιτυχώς στην εθνική νομοθεσία. Σε ό,τι αφορά ειδικότερα τη δυνατότητα εισόδου και την εν συνεχεία πρόσβαση των ανηλίκων σε επιχειρήσεις και καταστήματα παροχής υπηρεσιών διαδικτύου (τα γνωστά ίντερνετ καφέ ή internet stations) δεν υπάρχει καμία ειδική πρόβλεψη. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, η πρόσβαση των ανηλίκων σε ίντερνετ καφέ είναι ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς, εφόσον η επιχείρηση είναι αμιγής, ανεξάρτητα από την ηλικία του ανηλίκου. Ο μόνος

περιορισμός προκύπτει από τη γενική απαγόρευση διενέργειας παιγνίων μέσω των υπολογιστών του καταστήματος, στη βάση ωστόσο ενός πλέγματος διατάξεων που έχουν ήδη κριθεί προβληματικές, δημιουργώντας τελικά νομοθετικό κενό.

Ειδικότερα, ο ν. 3037/2002 απαγορεύει γενικά τη διενέργεια παιγνίου μέσω των υπολογιστών των καταστημάτων αυτών, ανεξάρτητα από τον τρόπο διενέργειάς του (αρ. 3: «Δεν επιτρέπεται η διενέργεια που ορίζεται στο άρθρο 2 η εγκατάσταση και λειτουργία ηλεκτρονικών υπολογιστών σε καταστήματα που λειτουργούν ως επιχειρήσεις προσφοράς υπηρεσιών διαδικτύου. Η διενέργεια, όμως, παιγνίου με τους υπολογιστές αυτούς, ανεξάρτητα από τον τρόπο διενέργειάς του, απαγορεύεται»). Τη γενική αυτή απαγόρευση επαναλαμβάνουν οι Υ.Α. 106/2002 (ΥΠ.Οικ. 1064951/1200/Τ. & Ε.Φ./ΠΟΛ.1209/6-8-2002) και ΚΥΑ 1107414/1491/Τ. & Ε.Φ./26.11.2003 (ΦΕΚ Β' 1827/Β/8.12.2003). Στην τελευταία μάλιστα διευκρινίζεται ότι: «στ'. Δεν επιτρέπεται η διεξαγωγή παιγνίων σε internet ή intranet sites που διαθέτουν παίγνια. [...] η'. Δεν επιτρέπεται η εκ μέρους του επιχειρηματία ή του εκάστοτε υπευθύνου των καταστημάτων επιχειρήσεων προσφοράς υπηρεσιών διαδικτύου, παραχώρηση ενοικίαση δισκετών, CD κλπ. με ηλεκτρονικά παίγνια στους παίκτες χρήστες των Η/Υ, για χρήση εντός του χώρου των καταστημάτων αυτών ή και εκτός αυτών, καθώς και η εκ μέρους των παικτών χρήση δικών τους δισκετών κλπ. με παίγνια στους Η/Υ του καταστήματος» (αρ. 1 παρ. 3 στοιχ. στ', η'). Η παραπάνω γενική απαγόρευση έχει κριθεί αντισυνταγματική (ΣτΕ 158/2004), ενώ ακυρώθηκαν και οι προαναφερθείσες σχετικές διατάξεις της ΚΥΑ 1107414/1491/Τ/2003 (ΣτΕ 2144/2009). Το ΔΕΚ (C-65/05) εξάλλου έκρινε ότι η σχετική νομοθεσία δεν συνάδει με τις υποχρεώσεις της χώρας που πηγάζουν από τα άρθρα 28, 43 και 49 της Συνθήκης ΕΚ και το αρ. 8 της Οδηγίας 98/34/ΕΚ του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών (ΕΕ L 204).

Σε συμμόρφωση προς την παραπάνω απόφαση του ΔΕΚ, η ελληνική πολιτεία είχε υποβάλει κατά το 2008 προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχέδιο νόμου (120080184EL.DOC, «Σχέδιο Διατάξεων περί των ψυχαγωγικών τεχνικών παιγνίων»), στο οποίο αφενός απαγορεύεται και πάλι η διενέργεια οποιουδήποτε παιγνίου μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών και αφετέρου απαγορεύεται η πρόσβαση ατόμων κάτω των 18 ετών σε καταστήματα ψυχαγωγικών τεχνικών παιγνίων, (αρ. 5: «Προστασία Ανηλίκων: 1. Οι διευθυντές, οι εκμεταλλευτές, οι υπάλληλοι των καταστημάτων, οι μόνιμα ή προσωρινά υπεύθυνοι και όσοι ασκούν εποπτεία των χώρων όπου διενεργούνται ψυχαγωγικά παίγνια, υποχρεούνται να απαγορεύουν την είσοδο, την παραμονή καθώς και τη συμμετοχή σε ψυχαγωγικά τεχνικά παίγνια ανηλίκων οι οποίοι δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους. Επίσης υποχρεούνται να αναρτούν στην είσοδο του καταστήματος ή του χώρου, αλλά και σε δύο (2) τουλάχιστον εμφανή σημεία στο εσωτερικό τους, πινακίδες διαστάσεων 0,30 X 0,60 εκατοστών με την ένδειξη, με κεφαλαία γράμματα 'ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΕ ΑΤΟΜΑ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 18 ΕΤΩΝ'»). Σε περίπτωση προώθησης μιας τέτοιας ρύθμισης δημιουργείται εύλογος προβληματισμός σε σχέση με τους ανηλίκους, στο βαθμό που οι τελευταίοι θα έχουν ελεύθερη πρόσβαση στις επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών

διαδικτύου, χωρίς να μπορούν ωστόσο να παίξουν παιχνίδια με τους υπολογιστές, ενώ δεν θα επιτρέπεται να επισκέπτονται τα καταστήματα τεχνικών παιχνιδιών. Εκτός του γεγονότος ότι είναι αμφίβολο το πως θα μπορούσε να εφαρμοστεί η παραπάνω ρύθμιση, δημιουργείται επιπροσθέτως η εντύπωση ενός υπέρμετρου περιορισμού των δικαιωμάτων των ανηλίκων χρηστών υπηρεσιών των παραπάνω επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με την πληροφόρηση που έχει μέχρι σήμερα η Αρχή μας, η Επιτροπή έχει ήδη αποστείλει λεπτομερή θέση στις Ελληνικές Αρχές αναφορικά με την παραπάνω σημείωση, στην οποία εξέφρασε μεταξύ άλλων τον προβληματισμό της σχετικά με τα παιχνίδια του διαδικτύου.

4. Η διεξαγωγή της σύσκεψης φορέων

Ο Συνήγορος του Παιδιού μετά από μελέτη της ισχύουσας νομοθεσίας, εκθέσεων, επιστημονικών ερευνών και στοιχείων από την Ελλάδα και το εξωτερικό, θεώρησε ότι χρειάζεται να ξεκινήσει μια **δημόσια διαβούλευση** σχετικά με τη λήψη αναγκαίων μέτρων προς όφελος των ανηλίκων χρηστών των υπηρεσιών του διαδικτύου στα ίντερνετ καφέ.

Ο Συνήγορος του Παιδιού είναι αντίθετος με μια γενική απαγόρευση της πρόσβασης ανηλίκων στα εν λόγω καταστήματα και της χρήσης των υπηρεσιών τους, οι οποίες –υπό προϋποθέσεις– μπορεί να αξιοποιούνται θετικά για την εκπαίδευση, ενημέρωση, επικοινωνία και ψυχαγωγία τους. Ωστόσο, κρίνει ότι πρέπει να ληφθούν κατάλληλα μέτρα προστασίας των ανηλίκων χρηστών, έτσι ώστε να αποκομίζεται το μέγιστο των ωφελημάτων με το ελάχιστο της διακινδύνευσης της ψυχοσωματικής υγείας και ομαλής ανάπτυξης και εξέλιξής τους.

Για τους παραπάνω λόγους ο Συνήγορος του Παιδιού, στο πλαίσιο διαβούλευσης - ανοικτού διαλόγου έθεσε κατ' αρχήν προς συζήτηση σε σύσκεψη προσκληθέντων φορέων (30.10.2008), **έξι βασικά μέτρα προστασίας** στα οποία κλήθηκαν να τοποθετηθούν άμεσα αλλά και σε βάθος χρόνου (έως και 15 Οκτωβρίου 2009) να παρουσιάσουν άλλες ενδεχόμενες σχετικές προτάσεις.

Τα έξι αυτά βασικά μέτρα - προτάσεις έχουν ως ακολούθως:

1. **Καθιέρωση της υποχρεωτικής έγγραφης έγκρισης των γονέων/κηδεμόνων** των ανηλίκων κάτω των 14 χρόνων για την πρόσβαση στα ίντερνετ καφέ και τη χρήση των υπηρεσιών τους
2. **Απαγόρευση της πρόσβασης σε αυτά ανηλίκων** κάτω των 16 χρόνων κατά τις μεταμεσονύκτιες ώρες
3. **Καθιέρωση συστήματος χρονοχρέωσης για ανηλίκους**, με μέγιστο χρόνο χρήσης υπηρεσιών την ημέρα (ανά 24ωρο)

4. **Θεσμοθέτηση ειδικής διαδικασίας ελέγχου τήρησης της νομοθεσίας** στα καταστήματα ίντερνετ καφέ
5. **Καθιέρωση κριτηρίων και διαδικασίας πιστοποίησης καταστημάτων «φιλικών στα παιδιά», με κατάλληλο πλαίσιο και περιβάλλον χρήσης για ανηλίκους** (π.χ. αυτοδέσμευση μέσω κώδικα δεοντολογίας, με χρήση φίλτρων, απαγόρευση καπνίσματος, ξεχωριστούς χώρους για ανηλίκους, παρουσία και επίβλεψη από κατάλληλα εκπαιδευμένους ενηλίκους κ.ά.)
6. **Εκστρατείες ενημέρωσης**, ιδίως με τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά μηνύματα, για την εφαρμογή όλων των μέτρων που τελικά θα ληφθούν σε τοπικό και πανελλαδικό επίπεδο.

Στη σύσκεψη αυτή συμμετείχαν εκπρόσωποι των συναρμόδιων Υπουργείων (Δικαιοσύνης, Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας - Ενημέρωσης, Γενική Γραμματεία Καταναλωτή, Υπουργείο Παιδείας / Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού), ο Πρόεδρος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Έρευνας και Τεχνολογίας της Βουλής, βουλευτής κ. Π. Αδρακτάς, φορείς που ασχολούνται με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά (Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, Safer Internet), ειδικοί ψυχικής υγείας και φορείς που ασχολούνται με το παιδί (Μονάδα Εφηβικής Υγείας Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών, Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης της ΟΛΜΕ, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού), ενώσεις καταναλωτών (ΙΝΚΑ, ΕΚΠΟΙΖΩ) και εκπρόσωποι επαγγελματικών σωματείων (Πανελλήνιο Σωματείο Ιδιοκτητών Καταστημάτων Εκμίσθωσης Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Παροχής Υπηρεσιών Internet, Σωματείο Τεχνικών Ψυχαγωγικών Ηλεκτρονικών Παιχνιδιών, Σωματείο Τεχνικών Ηλεκτρονικών Παιχνιδιών Ελλάδος).

Οι τοποθετήσεις των ομιλητών επιβεβαίωσαν τη σοβαρότητα του ζητήματος, γι' αυτό:

- Συμφωνήθηκε κατ' αρχάς η **ανάγκη παρέμβασης της Πολιτείας** με στόχο την προστασία των παιδιών από ενδεχόμενους κινδύνους, που συνεπάγεται η χωρίς έλεγχο και χρονικά παρατεταμένη έκθεση των ανηλίκων χρηστών στο διαδίκτυο και η υπερβάλλουσα χρήση των υπηρεσιών του, μέσω των «ίντερνετ καφέ - internet-stations»
- Τονίστηκε η **σημασία της ενημέρωσης όλων των εμπλεκόμενων μερών** (γονέων, παιδιών, γενικού πληθυσμού) και της εκπαίδευσής τους προς την κατεύθυνση της πρόληψης και έγκαιρης αντιμετώπισης
- Επισημάνθηκε επίσης η **ανάγκη διεξαγωγής ειδικών ερευνών** για την καταγραφή της πραγματικής κατάστασης του φαινομένου στην Ελλάδα
- Κρίθηκε απολύτως αναγκαία η **συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και οργανώσεων**, με στόχο τη διατύπωση και προώθηση προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας συγκεκριμένων νομοθετικών-θεσμικών προτάσεων.

Επιπλέον, ο Συνήγορος του Παιδιού πραγματοποίησε σχετικές συζητήσεις με μαθητές σε σχολεία που επισκέφτηκε, καθώς και με την *Ομάδα Εφήβων Συμβούλων* που συγκρότησε τον Ιανουάριο του 2009.

Εν συνεχεία, απηύθυνε πρόσκληση σε φορείς και οργανώσεις που επιθυμούν να αποστείλουν γραπτώς (ηλεκτρονικά) προτάσεις τους σχετικά με το θέμα.

Τα πρακτικά της σύσκεψης με τους φορείς της 30.10.2008 δημοσιοποιήθηκαν μέσω του ιστοχώρου του Συνηγόρου του Παιδιού (www.0-18.gr/downloads/analytika-praktika-tis-synantisis-tis-30.10.09).

Ο ανοικτός διάλογος ολοκληρώθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2009 και ο Συνήγορος του Παιδιού ακολούθως συνόπισε στο παρόν κείμενο τα ερευνητικά δεδομένα που τέθηκαν υπόψη του και τις προτάσεις που προέκυψαν, έτσι ώστε να αποσταλούν στα συναρμόδια Υπουργεία και τη Βουλή των Ελλήνων.

5. Ερευνητικά στοιχεία

5.1. Ελληνικός Κόμβος Επαγρύπνησης για ένα Ασφαλέστερο Διαδίκτυο υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - SAFER INTERNET

Το SAFER INTERNET παρέθεσε ερευνητικά ποσοστά από άλλες ευρωπαϊκές χώρες σχετικά με την ύπαρξη και χρήση των καταστημάτων αυτών:

- Βέλγιο: από 3/2007 κ.ε., υφίσταται νόμος ωραρίων λειτουργίας καταστημάτων, με ειδική αναφορά στα καταστήματα παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (και τα ίντερνετ καφέ), που δεν επιτρέπεται να ανοίγουν πριν την 5η πρωινή, ενώ κλείνουν το αργότερο την 20η βραδινή, εκτός εάν και η τοπική αυτοδιοίκηση λάβει διαφορετική απόφαση
- Νορβηγία/Ισλανδία: στη Νορβηγία τα ίντερνετ καφέ είναι ελάχιστα, συνεπώς δεν τίθεται θέμα, αφού υπάρχουν πολλά κατ/τα (π.χ. εστιατόρια, συμβατικές καφετέριες) που προσφέρουν δωρεάν πρόσβαση στο Διαδίκτυο, ενώ τα παιδιά 8-18 ετών σε ποσοστό 60% διαθέτουν δικό τους Η/Υ, με αποτέλεσμα η πρόσβαση στο Διαδίκτυο, σε ποσοστό 98%, να γίνεται από το σπίτι. Ούτε στην Ισλανδία υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο, αφού τα ίντερνετ καφέ δεν είναι διαδεδομένα, ενώ η οικιακή πρόσβαση αγγίζει το 100%
- Στην Ισπανία, ο Ισπανικός κόμβος ασφαλούς πλοήγησης στο Διαδίκτυο –στο πλαίσιο σχετικής καμπάνιας «φιλικό ίντερνετ καφέ»– απονέμει «σφραγίδα ποιότητας», σε όσα ίντερνετ καφέ διαθέτουν ξεχωριστούς υπολογιστές για ανηλίκους, με συστήματα φιλτραρίσματος και ειδικά σημεία ενημέρωσης για θέματα ασφάλειας.

5.2. Μονάδα Εφηβικής Υγείας Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η κυρία Άρτεμις Τσίτσικα, Λέκτορας Παιδιατρικής, επιστημονική υπεύθυνη της Μονάδας Εφηβικής Υγείας ανέφερε μεταξύ άλλων τα παρακάτω σε κείμενο που απέστειλε προς τον Συνήγορο του Παιδιού:

Το διαδίκτυο αποτελεί πλέον αναγκαίο εργαλείο ενημέρωσης, κοινωνικής επαφής και ψυχαγωγίας για τους εφήβους. Ωστόσο, η υπερβολική ενασχόληση με το μέσο αυτό δημιουργεί κινδύνους ανάπτυξης ακραίων συμπεριφορών σχετικά με τη χρήση του. Τα αρχικά συμπτώματα της «εξάρτησης» είναι ο υπερβολικός χρόνος ενασχόλησης με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, στα ίντερνετ καφέ ή/και στο σπίτι, η μονομανία, η παραμέληση υποχρεώσεων και άλλων ασχολιών και η απότομη πτώση της σχολικής επίδοσης. Η απομόνωση, η μείωση του χρόνου δραστηριοτήτων και του χρόνου που περνούν τα παιδιά με την οικογένεια και τους φίλους τους, η μεταβολή της συμπεριφοράς (π.χ. βίαιη συμπεριφορά μέσα στο σπίτι), η αδιαφορία για πράγματα που πριν ευχαριστούσαν, συχνά συνθέτουν τη συνολική εικόνα. Υπάρχουν βέβαια και τα σωματικά συμπτώματα, όπως πονοκέφαλος, ξηρότητα οφθαλμών, διατροφικές παρεκτροπές και παραμέληση της σωματικής υγιεινής και φροντίδας εαυτού.

Το ένα πεδίο δράσης της Μονάδας Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) υπήρξε η φροντίδα των παιδιών που προσήλθαν με αίτημα την αντιμετώπιση της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου. Παράλληλα, διενεργήθηκε και η πρώτη έρευνα σε σχολικό πληθυσμό της Αττικής το 2007 προκειμένου να καθοριστεί η επίπτωση των συμπεριφορών διαδικτυακής «εξάρτησης» στο γενικό εφηβικό πληθυσμό. Συμμετείχαν έφηβοι με μέσο όρο ηλικίας τα 15 έτη και διερευνήθηκαν τα χαρακτηριστικά της χρήσης, αλλά κυρίως της κατάχρησης, και πόσοι από αυτούς είχαν θέμα «εξάρτησης».

Από τα αποτελέσματα της έρευνας βρέθηκε ότι 1% των εφήβων είχαν «σκορ» (βαθμολόγηση αποτελεσμάτων) *εθισμού* στο ερωτηματολόγιο της Young, το οποίο είναι ένα διεθνές εργαλείο για την αξιολόγηση του «εθισμού», και 12,8% παρουσίασαν *borderline* - οριακή χρήση, η οποία δυνητικά θα μπορούσε να οδηγήσει σε «εθισμό». Τα αγόρια παρουσιάζουν μεγαλύτερη επιρρέπεια στην ανάπτυξη συμπεριφοράς εθισμού, ενώ τα on-line παιχνίδια είναι η κύρια αιτία υπερβολικής χρήσης.

Σύμφωνα με επιπρόσθετα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα, 4,2% των παιδιών δήλωσαν ότι είχαν δεχθεί απειλητικά ή προσβλητικά μηνύματα. Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν οι γονείς και τα παιδιά ότι μπορεί μέσω της χρήσης να δεχθούν τέτοια μηνύματα και πώς να τα διαχειριστούν. 6,24% χρησιμοποιεί μέσω του ίντερνετ τυχερά παιχνίδια, ενώ 20% περίπου χρησιμοποιούν πορνογραφικό υλικό. Σε περίπτωση συχνής χρήσης τέτοιου υλικού, οι έφηβοι μπορεί οδηγηθούν σε έκπτωση της κοινωνικότητάς τους και σημαντικές ψυχοκοινωνικές δυσκολίες.

Η χρήση του διαδικτύου πάνω από 10 ώρες την εβδομάδα, μπορεί σύμφωνα με την έρευνα να οδηγήσει δυνητικά σε υπερβολική χρήση. Το εύρημα αυτό είναι σε συμφωνία με τις κατευθυντήριες οδηγίες της Αμερικανικής Παιδιατρικής Ακαδημίας

για τα παιδιά και τους εφήβους που θέτει όρια ημερήσιας χρήσης οθόνης ή «screen time», τηλεόρασης και ηλεκτρονικού υπολογιστή, τις δύο ώρες (American Academy of Pediatrics, 2008). Εννοείται ότι αυτό εξατομικεύεται, και ειδικά στην εφηβική ηλικία που ο έφηβος έχει το δικαίωμα της γνώμης του θα μπορούσε αυτό το όριο, ας πούμε τα Σαββατοκύριακα, να είναι και τρεις ώρες. Τα όρια που θα τεθούν εξαρτώνται από τη συζήτηση που θα κάνουν ο γονέας και ο έφηβος μαζί, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες, επιστημονικά στοιχεία και πληροφορίες. Η ενασχόληση στο περιβάλλον του σχολείου αποδείχθηκε προστατευτικός παράγοντας έναντι της ανάπτυξης προβληματικής χρήσης.

Όσο αφορά στα παιδιά που έχουν απευθυνθεί στη Μονάδα Εφηβικής Υγείας, έγινε μελέτη των στοιχείων των 65 πρώτων εφήβων που είχαν προσέλθει για την αντιμετώπιση της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου. Μελετήθηκαν δημογραφικοί, ψυχοκοινωνικοί και κλινικοί παράγοντες των πρώτων αυτών περιπτώσεων. Είναι τα περισσότερα αγόρια (94.3%), ενώ ανάμεσά τους υπήρξαν έφηβοι που παρουσίασαν σημαντική πτώση της σχολικής επίδοσης και μείωση των δραστηριοτήτων και των χόμπυ τους. Σε πολλές από τις οικογένειες υπήρχε δυσλειτουργία, έλλειψη επικοινωνίας και αδυναμία τήρησης των ορίων. Συναισθηματικές διαταραχές, άγχος, καταθλιπτικό συναίσθημα και διάσπαση της προσοχής ήταν «συννοδές» καταστάσεις σε ορισμένα παιδιά. Σωματικά συμπτώματα ήταν συχνά, π.χ. διαταραχές του ύπνου, διατροφικές παρεκτροπές, έλλειψη φυσικής δραστηριότητας, πονοκέφαλοι και ξηρότητα των οφθαλμών. Από τα 65 παιδιά 72.2 % παρουσίασαν βελτίωση, ενώ 27.7% δεν συνεργάστηκαν και εγκατέλειψαν το πρόγραμμα.

5.3. Εταιρεία Μελέτης της Διαταραχής του Εθισμού στο Διαδίκτυο (έδρα Λάρισα)

A) Μελέτη «Πλοήγηση στο Διαδίκτυο από το σπίτι ή τα Ίντερνετ-καφέ: Διαφορές ως προς τις διαδικτυακές δραστηριότητες, το χρόνο πλοήγησης και τον εθισμό στο διαδίκτυο και τους Η/Υ», Κ.Σιώμος, Γ.Φλώρος, Β.Φισούν (2008)

- Σκοπός της μελέτης ήταν η σύγκριση ομάδας εφήβων που πλοηγούνται στο διαδίκτυο μόνο σε net-café, με την ομάδα που συνδέεται μόνο από το σπίτι, ως προς το είδος των δραστηριοτήτων στο διαδίκτυο, το χρόνο που πλοηγούνται εβδομαδιαία, και τον εθισμό στο διαδίκτυο
- Δείγμα 2.195 μαθητών, 12-18 ετών από τη Θεσσαλία
- 70% του δείγματος είναι χρήστες του διαδικτύου
- Από αυτούς το 26,3% συνδέονται μόνο από το σπίτι, ενώ 28% επισκέπτονται μόνο τα net-café, γιατί δεν διαθέτουν σύνδεση στο σπίτι
- Οι έφηβοι που επισκέπτονται τα ίντερνετ-καφέ παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στις κλίμακες εθισμού στο διαδίκτυο και στους Η/Υ, αλλά όχι στον αριθμό των ωρών που βρίσκονται συνδεδεμένοι

- Οι ανήλικοι χρήστες των ίντερνετ-καφέ χρησιμοποιούν συχνότερα το διαδίκτυο για διαδικτυακά παιχνίδια και συνομιλία με άλλους χρήστες, ενώ οι χρήστες που συνδέονται από το σπίτι, χρησιμοποιούν συχνότερα το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, αναζητούν πληροφορίες γενικής φύσης και για την επικαιρότητα και σχολικές εργασίες
- Οι ανήλικοι χρήστες των ίντερνετ-καφέ παρουσιάζουν σημαντικές ιδιαιτερότητες στις συνήθειες πλοήγησης και μεγαλύτερη πιθανότητα παθολογικής χρήσης του Η/Υ και του Διαδικτύου, χωρίς απαραίτητα να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο από άτομα, που συνδέονται στο Διαδίκτυο από το σπίτι
- Τα net-café είναι για τους ανήλικους χρήστες ηλεκτρονικοί «παιχνιδότοποι», αλλά και μέρη όπου αποζητούν την επικοινωνία, χωρίς την εποπτεία των γονέων στο οικιακό περιβάλλον.

Β) «Δημογραφικά στοιχεία και κοινωνικο-οικονομικές διαφορές μεταξύ εφήβων που επισκέπτονται ίντερνετ-καφέ και όσων συνδέονται στο διαδίκτυο από το σπίτι», Κ. Σιώμος, Γ. Φλώρος, Β. Φισούν, (2008)

- Κοινωνικές παράμετροι που θέτουν εμπόδια στην πρόσβαση του εφήβου στο διαδίκτυο από το σπίτι, ενδέχεται να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επισκεψιμότητα σε ίντερνετ καφέ
- Η συσχέτιση της επισκεψιμότητας αυτής με βλαβερές έξεις και χαμηλές σχολικές επιδόσεις, είναι ιδιαίτερα ανησυχητική
- Το χάσμα των δυνατοτήτων και προοπτικών ανάμεσα σε εφήβους διαφορετικών κοινωνικο-οικονομικών περιβαλλόντων, μπορεί να διαιωνιστεί και μέσω του ψηφιακού χάσματος που αυτό συνεπάγεται στην εποχή της γνώσης και της πληροφορίας
- Διαχρονικά τα net-café ήταν και παραμένουν και τώρα χώροι που προσελκύουν άνδρες κάθε ηλικίας

Γ) «Τι κάνουν τα αγόρια και τα κορίτσια στα internet-cafes; Μια έρευνα πεδίου», Α. Μητσάκη και Χ. Σολομωνίδου, Παν/μιο Θεσσαλίας (2008)

- Η εργασία αυτή μελετά την προσέγγιση του διαδικτύου από αγόρια και κορίτσια έξω από το χώρο του σχολείου, των ανωτάτων ιδρυμάτων, του σπιτιού ή της εργασίας στον ελληνικό χώρο
- Ιδιαίτερα διερευνάται η επικοινωνιακή, εργαλειακή ή ψυχαγωγική χρήση του υπολογιστή και του διαδικτύου σε χώρους Internet-cafes από άτομα των δύο φύλων και, ταυτόχρονα εξετάζεται η ηλικία των θαμώνων και οι ώρες -στη διάρκεια του 24ώρου- που προσέρχονται σε τέτοιους χώρους

- Η συντριπτική πλειοψηφία των θαμώνων των Internet-cafes (81,1%) είναι άντρες ή αγόρια (γυναίκες ή κορίτσια 19,5%)
- Όσον αφορά στις ώρες προσέλευσης των θαμώνων, τα αποτελέσματα είναι μοιρασμένα
- Ανεξάρτητα από φύλο και ηλικία, η πρωινή ζώνη απασχολεί το 28,5%, η απογευματινή το 22,8%, η βραδινή το 26,8%, και η μεταμεσονύκτια το 21,9%
- Η πλειοψηφία των θαμώνων σε όλες τις ζώνες παρατήρησης ήταν άνδρες ή αγόρια
- Η πρωινή και η βραδινή ζώνη είναι οι πιο πολυπληθείς
- Συνεπώς, οι άνδρες και τα αγόρια εμφανίζουν τη μεγαλύτερη προσέλευση στην πρωινή ζώνη (10:00-12:00), ενώ οι γυναίκες στη βραδινή ζώνη (18:00-20:00)
- Ο κυριότερος λόγος επίσκεψης ενός ατόμου σε ένα Internet-café, είναι για να παίξει ηλεκτρονικά παιχνίδια, ιδίως για αγόρια και άντρες 15-22 ετών, μαθητές ή φοιτητές, μόνοι ή σε παρέες, που έχουν μετατρέψει το διαδικτυακό παιχνίδι σε αποκλειστική σχεδόν διασκέδασή τους
- Το 1/3 των θαμώνων πηγαίνει σε Internet-cafes, τουλάχιστον 2-3 φορές την εβδομάδα, και το άλλο τρίτο σχεδόν καθημερινά
- Οι μισοί από τους ερωτηθέντες πηγαίνουν σε τέτοιου είδους χώρους τουλάχιστον 2-3 φορές την εβδομάδα, για έως και 5 ώρες κάθε φορά, και αφορά όλες τις χρονικές ζώνες
- Αποτελέσματα πρωινής ζώνης (10:00-12:00):
 - το 81,4% είναι ηλικίας 13-17 ετών, μαθητές και μαθήτριες Γυμνασίου και Λυκείου, που επισκέπτονται τα Internet-cafes συνήθως σε παρέες σε ώρες «σχολείου»
 - ένα 10% των ερωτηθέντων χρηστών επισκέπτεται τα Internet-cafes με συχνότητα απλά «μερικές φορές το μήνα»
 - ο γενικός χρόνος παραμονής των χρηστών αυτής της ζώνης, κυμαίνεται από σε 2-3 ώρες ανά επίσκεψη
 - τα κορίτσια αντιστοιχούν σε ποσοστό 11,4%, ανάμεσα στους χρήστες 13-17 ετών, και είναι μαθήτριες Γυμνασίου και Λυκείου
 - οι ασχολίες της πρωινής ζώνης για τα αγόρια έχουν να κάνουν κυρίως με παιχνίδια και κατά δεύτερο λόγο με κατέβασμα αρχείων και περιήγηση στον παγκόσμιο ιστό
 - οι ασχολίες της πρωινής ζώνης για τα κορίτσια έχουν να κάνουν με κατέβασμα αρχείων, συνομιλία, περιήγηση στον παγκόσμιο ιστό, αλλά όχι με παιχνίδια
- Αποτελέσματα απογευματινής ζώνης (16:00-18:00):

- πλειοψηφία θαμώνων αποτελεί η ηλικιακή ομάδα 18-22 ετών (39,2%), με δεύτερη σε ποσοστό την ηλικιακή ομάδα 13-17 ετών (35,8%)
- κορίτσια και γυναίκες θαμώνες αποτελούν το 23,2%
- οι μισοί από τους απογευματινούς θαμώνες προσέρχονται μόνοι/ες και οι άλλοι μισοί σε παρέες
- οι ασχολίες των χρηστών αυτής της ζώνης παραμένουν ίδιες με της πρωινής ζώνης, αλλά τα αγόρια φαίνεται να εμφανίζουν αυξητική τάση στη δραστηριότητα κατεβάσματος αρχείων
- Αποτελέσματα βραδινής ζώνης (18:00-20:00):
 - εδώ τα δεδομένα αλλάζουν
 - η ηλικιακή ομάδα 13-17 ετών καταλαμβάνει το 40,9% των θαμώνων
 - η ηλικιακή ομάδα 18-22 ετών καταλαμβάνει το 39,3% των θαμώνων
 - στη ζώνη αυτή δε, παρουσιάζεται η μεγαλύτερη προσέλευση θαμώνων, ανεξάρτητα από φύλο και ηλικία
 - δεν υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με τις ασχολίες των θαμώνων
- Αποτελέσματα μεταμεσονύκτιας ζώνης (23:00-01:00):
 - σε αυτή τη χρονική ζώνη κυριαρχεί η ηλικιακή ομάδα 18-22 ετών (50%)
 - παρά την περασμένη ώρα, όμως, δεύτερη σε ποσοστό παρουσίας έρχεται η ηλικιακή ομάδα 13-17 ετών (24%)
 - τα κορίτσια και οι γυναίκες αποτελούν το 27,7%, εκ των οποίων το 50% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 15-27ετών
 - οι ασχολίες των δύο φύλων δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη διαφοροποίηση.
- Γενικά σχόλια:
 - πολλοί ερωτηθέντες ανέφεραν, ότι είχαν πρόσβαση σε Η/Υ και διαδίκτυο και στο σπίτι τους, αλλά επισκέπτονται τα Internet-cafes, για να παίζουν διαδικτυακά παιχνίδια, ομαδικά ή ατομικά
 - τα νεαρά άτομα ηλικίας 13-17 ετών ανέφεραν ότι προτιμούν να προσέρχονται το απόγευμα, μετά το φροντιστήριο, και να ξοδεύουν 2-3 ώρες, ίσως και παραπάνω, μπροστά στον υπολογιστή, συνομιλώντας με άλλα άτομα, κατεβάζοντας αρχεία μουσικής και ταινιών, κυρίως όμως παίζοντας παιχνίδια ρόλων, αθλητικά ή στρατηγικής.
- Συμπερασματικά:
 - Από την έρευνα αυτή προέκυψαν διαφορές, τόσο αριθμητικά, όσο και ποιοτικά, όσον αφορά το φύλο, την ηλικία και τις ασχολίες των νέων στους χώρους των ίντερνετ καφέ
 - Οι περισσότεροι χρήστες ήταν κάτω των 30 ετών, ενώ παρατηρήθηκε μεγάλη προσέλευση μαθητών/τριών 13-17 ετών στην πρωινή ζώνη, γεγονός

που καταδεικνύει ότι αναζητούν πρόσβαση στο διαδίκτυο και σε χώρους έξω από το σπίτι ή το σχολείο

- Τα ίντερνετ καφέ χρησιμοποιούνται είτε για διασκέδαση/ψυχαγωγία (κυρίως από αγόρια και άνδρες), είτε για επικοινωνία (από κορίτσια και γυναίκες), ενώ η εργαλειακή χρήση τους γίνεται από άτομα και των δύο φύλων
- Διαπιστώνεται ότι τα κορίτσια παίζουν σαφώς λιγότερα παιχνίδια από τα αγόρια
- Η διαφορά αυτή ανάμεσα στα δύο φύλα στον τρόπο χρήσης του Διαδικτύου μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι το περιεχόμενο του παγκόσμιου ιστού προβάλλει κυρίως ανδρικά στερεότυπα
- Η διάσταση του φύλου (gender gap) ξεκινά από τα σχολικά χρόνια, συνεχίζει στη χρήση της τεχνολογίας γενικότερα και του διαδικτύου ειδικότερα, και τελικά καταλήγει σε σημαντικές διαφορές και στο χώρο της εργασίας
- Γι' αυτό και προτείνεται αναμόρφωση των αναλυτικών σχολικών προγραμμάτων και επιμόρφωση των στελεχών της εκπαίδευσης, έτσι ώστε να γίνει πραγματικότητα η ψηφιακή δικαιοκατανομή ή digital equity.

6. Οι παρατηρήσεις και προτάσεις των φορέων

6.1. Ειδική Γραμματεία Ψηφιακού Σχεδιασμού (Υ.Ο.Ο.) – Ομάδα Δράσης για την Ψηφιακή Ασφάλεια

1. Γραπτή έγκριση κηδεμόνα, με φυσική παρουσία του, ανανεώσιμη σε τακτά χρονικά διαστήματα, με συμπλήρωση τυποποιημένου ειδικού εγγράφου με όλα τα απαραίτητα στοιχεία επικοινωνίας
2. Απαγόρευση εισόδου σε ανηλίκους κάτω των 16 ετών μεταμεσονύκτιες ώρες, και ανάλογα όρια για άλλες υπο-κατηγορίες χρηστών, π.χ. έως τις 21:00' για παιδιά κάτω των 14 ετών
3. Χρήση της χρονοχρέωσης με μέγιστο χρόνο χρήσης υπηρεσιών, αλλά και δυνατότητα ελέγχου του διαδικτυακού περιεχομένου πρόσβασης για τον ανήλικο χρήστη. Π.χ., ανάγκη περιορισμού του χρόνου χρήσης για αμιγώς ψυχαγωγικούς σκοπούς, αλλά ευελιξία στο χρόνο πρόσβασης σε ιστοσελίδες εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος, μέσω ειδικά εγκατεστημένου λογισμικού
4. Περαιτέρω διερεύνηση στην ειδική διαδικασία «ελέγχου» της τήρησης της νομοθεσίας στα ίντερνέτ-καφέ, με ερωτήματα σχετικά με την πιθανή καταγραφή ή/και αποθήκευση δεδομένων των χρηστών, κατά τη διάρκεια χρήσης του διαδικτύου

5. Καθιέρωση κριτηρίων και διαδικασίας πιστοποίησης τέτοιων κατ/των «φιλικών προς τα παιδιά, μέσω αυτό-δεσμευτικού κώδικα δεοντολογίας, φίλτρων προστασίας, απαγόρευση καπνίσματος, διακριτά διαμορφωμένων χώρων για ανηλίκους, επίβλεψη και παρουσία κατάλληλα εκπαιδευμένων ενηλίκων κ.λπ.
6. Εκστρατείες ενημέρωσης, με τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά σποτ, για την υλοποίηση όλων των μέτρων που θα αποφασισθούν, με τη συμβολή της *Ομάδα Δράσης για την Ψηφιακή Ασφάλεια*, μέσω παροχής διασυνδεδετικής επικοινωνίας με εμπλεκόμενους συνεργαζόμενους φορείς και υπηρεσίες, αλλά και με προσφορά του ήδη υπάρχοντος ενημερωτικού υλικού, σχετικά με τη θεματική.

6.2. Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων – IOM

1. Αναγκαία η διεξαγωγή ειδικής μελέτης πρόσφατων σχετικών ερευνών για τη χρήση του Διαδικτύου από τα παιδιά -προτού οριστικοποιηθούν τα ηλικιακά όρια- με τη συνεργασία ειδικών σε θέματα παιδιατρικής και παιδαγωγικής, αν και το μέτρο αυτό δύναται να έχει πρακτικές δυσκολίες στην εφαρμογή του
2. Επιπλέον προτείνεται δε, ως ώρα έναρξης της απαγόρευσης πρόσβασης να είναι η 23η βραδινή
3. Ερώτημα-προβληματισμός IOM: αυτό το σύστημα θα ισχύσει σε κάθε κατάσταση ξεχωριστά, ή θα υπάρξει ένα σύστημα ελέγχου συνολικής χρήσης από όλα τα συναφή καταστήματα, και πώς θα επιτευχθεί μια τέτοια δικτύωσή τους;
4. Είναι αναγκαία η εξεύρεση ελεγκτικών μηχανισμών, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των ανήλικων χρηστών, εκτιμάται όμως ότι οι διαφανόμενες δυσκολίες –κατά την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας– θα είναι ανυπέρβλητες
5. Σε σχέση με την καθιέρωση κριτηρίων και διαδικασίας πιστοποίησης, το IOM ως μέλος του Media Literacy Expert Group της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του EAVI, δύναται να ενημερώνει διαρκώς για τα μέτρα, που λαμβάνονται διεθνώς στο ζήτημα της προστασίας ανηλίκων
6. Το IOM συμφωνεί και είναι στη διάθεση του Συνηγόρου του Παιδιού και των άλλων εμπλεκόμενων ή αρμοδίων φορέων και υπηρεσιών, για οποιαδήποτε συνεργασία, ως προς τη διανομή και ευρεία προβολή των εν λόγω μέτρων
7. Το IOM, σε γενικές γραμμές, αντιμετωπίζει θετικά την ανάληψη πρωτοβουλιών και μέτρων για την προστασία των ανηλίκων κατά την πρόσβαση στα ίντερνετ καφέ και τη χρήση του διαδικτύου
8. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, το IOM επισημαίνει τη σημασία της σήμανσης του οπτικοακουστικού υλικού, που διευκολύνει τη χρήση φίλτρων κ.λπ. μέσων προστασίας, αλλά και των δράσεων που θα υλοποιηθούν, στο πλαίσιο των προτεραιοτήτων που θέτει το πολυετές *Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα*

προστασίας των ανηλίκων, κατά τη χρήση του Διαδικτύου και άλλων τεχνολογιών επικοινωνίας.

6.3. Σωματείο Ιδιοκτητών ίντερνετ καφέ και internet-station

1. Επισήμανση δυο νομοθετημάτων, απαγορευτικών για την πρόσβαση των ανηλίκων στα καταστήματα αυτά και τις υπηρεσίες τους:
 - Ν.3037, α. 2: *...απαγορεύεται η διεξαγωγή των ηλεκτρικά διεξαγόμενων παιγνίων (δηλ. με ηλεκτρικούς υποστηρικτικούς μηχανισμούς), των ηλεκτρομηχανικά διεξαγόμενων παιγνίων (εκτός των μηχανισμών, απαιτείται και μυϊκή δύναμη), και των ηλεκτρονικά διεξαγόμενων παιγνίων (χρειάζονται πέραν των όποιων μηχανισμών και λογισμικό)... σε αυτά περιλαμβάνονται και τα παιχνίδια που παίζονται με υπολογιστές... απαγορεύεται δε, η διεξαγωγή τους σε δημόσια γενικά κέντρα (π.χ. ξενοδοχεία, καφενεία, αίθουσες αναγνωρισμένων σωματείων), και σε κάθε άλλο δημόσιο ή, ιδιωτικό χώρο... τέλος, απαγορεύεται και η εγκατάστασή τους*
 - ΠΔ 29/1971, παρ. 6: *...απαγορεύεται η παρουσία ή, συμμετοχή ανηλίκων, μη-συμπληρωσάντων το 17ον έτος της ηλικίας τους, εις τα εντός δημοσίων -εν γένει- κέντρων, διενεργούντα τεχνικά παίγνια... εν παραβάσει της διατάξεως ταύτης, οι μεν ανήλικοι τιμωρούνται κατά τα εν άρθρω 128 του Π.Κ. οριζόμενα, οι δε διευθυντές των δημοσίων κέντρων και προκειμένου περί σωματείων, οι εν ταις αδείας αναφερόμενοι ως υπεύθυνοι, δια φυλακίσεως μέχρι 3 μηνών και δια χρηματικής ποινής μέχρι 10.000 δραχμών...*
2. Διευκρίνιση δύο κατηγοριών καταστημάτων παροχής υπηρεσιών Διαδικτύου: τα internet-station χωρίς καφετέρια, και τα ίντερνετ καφέ με καφετέρια ελεγχόμενη από το υγειονομικό
3. Το 90% των κατ/των παροχής υπηρεσιών διαδικτύου είναι internet-station
4. Με την ισχύουσα νομοθεσία, οι προτάσεις του Συνηγόρου του Παιδιού, κρίνονται σωστές, εφόσον η υλοποίηση ενός τέτοιου πακέτου διαδικασιών και κριτηρίων, θα συνδράμει στην ορθή και απρόσκοπτη λειτουργία των καταστημάτων αυτών.

6.4. Ελληνικός Κόμβος Επαγρύπνησης για ένα Ασφαλέστερο Διαδίκτυο υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - SAFER INTERNET

Οι προτάσεις του ελληνικού κόμβου SAFER INTERNET, όπως κατατέθηκαν στην *Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Έρευνας και Τεχνολογίας της Βουλής των Ελλήνων* (19.03.2008), μεταξύ άλλων, αναφέρονται σε:

- Διαμόρφωση θεσμικού πλαισίου, που θα καθορίζει τον τρόπο λειτουργίας των κατ/των, που προσφέρουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο, δηλ. το ωράριο λειτουργίας τους

- Εντατικότερες προσπάθειες για φθηνή ευρυζωνική σύνδεση σε όλη την επικράτεια, για σύνδεση στο Διαδίκτυο προς όλα τους πολίτες, μέσα από την τοπική αυτοδιοίκηση, τα κέντρα νέων, τις δημόσιες βιβλιοθήκες, ακόμα και τα εστιατόρια ή τις συμβατικές καφετέριες, ώστε να αποτελέσει ευρέως προσβάσιμο αγαθό
- Ρύθμιση θεσμικών ζητημάτων πρόσβασης και τρόπου χρήσης των υπηρεσιών από ανηλίκους, ως αποτελεσματικού τρόπου ηλικιακού ελέγχου των χρηστών και καθορισμού ξεχωριστών Η/Υ για ανηλίκους, με εγκατεστημένα συστήματα φιλτραρίσματος περιεχομένου.
- Συστηματοποιημένη εποπτική παρουσία στους χώρους για τους ανήλικους χρήστες, ώστε να αντιμετωπίζονται άμεσα και υπεύθυνα προβλήματα ή, ατυχή περιστατικά
- Διεξαγωγή ενδεδειγμένης έρευνας για το θέμα, που θα αναδείξει τις κατευθυντήριες γραμμές για όλες τις σχετικές δράσεις και ενέργειες
- Πέρα από το ρόλο της Πολιτείας, έμφαση και στη σημασία του ρόλου της οικογένειας, στην ενημέρωση, ενδυνάμωση και προστασία των ανηλίκων από τους κινδύνους του διαδικτύου

6.5. Ένωση Καταναλωτών η «Ποιότητα της Ζωής» - ΕΚΠΟΙΖΩ

- Χωριστές αίθουσες για ανηλίκους (14-18 ετών)
- Χρήση ειδικών φίλτρων, για τη μη πρόσβαση σε επικίνδυνες ιστοσελίδες
- Ανάρτηση πινακίδων επισήμανσης και αποφυγής κινδύνων στο διαδίκτυο
- Εποπτεία ιδιοκτητών και απομάκρυνση αγνώστων από το χώρο ανηλικών χρηστών
- Ενημέρωση γενικού πληθυσμού, εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών, με φυλλάδια (επίσης, ένταξη της ενημέρωσης για το θέμα σε προγράμματα αγωγής υγείας και αγωγής καταναλωτή)
- Εκπομπή διαφημιστικών τηλεοπτικών μηνυμάτων σχετικής θεματολογίας
- Συνεργασία με καταναλωτικές ενώσεις-οργανώσεις και ενίσχυσή τους, με στόχο την καλύτερη δυνατή ενημέρωση των καταναλωτών
- Να πληρούν τα καταστήματα παροχής υπηρεσιών Διαδικτύου όλες τις συνθήκες λειτουργίας, που θα ορίζει ο σχετικός νόμος
- Θεσμοθέτηση ειδικής διαδικασίας ελέγχου για την τήρηση της νομοθεσίας στα καταστήματα ίντερνετ-καφέ.

7. Γενικά συμπεράσματα της διαβούλευσης και προτάσεις Συνηγόρου του Παιδιού

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με την ιδιότητά του ως Συνήγορος του Παιδιού, ύστερα από τη δημόσια διαβούλευση με θέμα την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στα ίντερνετ καφέ, καταλήγει στις παρακάτω προτάσεις, καταναμημένες στα πεδία ευθύνης των αρμοδίων υπουργείων :

7.1. Υπουργείο Οικονομικών και Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας - Γενική Γραμματεία Εμπορίου

Νομοθετική ρύθμιση σχετικά με την λειτουργία καταστημάτων προσφοράς υπηρεσιών διαδικτύου (internet cafe και internet stations), ιδίως ενόψει της γενικής υπάρχουσας ασάφειας, στην οποία θα προβλέπονται μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- Επιτρέπεται η είσοδος ανηλίκων που δεν έχουν συμπληρώσει το 14^ο έτος ηλικίας τους στα καταστήματα προσφοράς υπηρεσιών διαδικτύου μόνο με τη συναίνεση των ασκούντων την γονική τους μέριμνα, ή τρίτων προσώπων στα οποία έχει ανατεθεί η φροντίδα τους. Η συναίνεση αφορά το κάθε κατάστημα ξεχωριστά, δίνεται με έγγραφο, στο οποίο περιέχονται στοιχεία ταυτότητας και επικοινωνίας του συναινούντα, και παραδίδεται αυτοπροσώπως. Η έγγραφη συναίνεση τηρείται στο κατάστημα και επιδεικνύεται σε περίπτωση ελέγχου από τις αρμόδιες αρχές. Η είσοδος ανηλίκων άνω των 14 γίνεται με υποχρεωτική επίδειξη της ταυτότητας ή άλλου στοιχείου που αποδεικνύει την ηλικία τους.
- Δεν επιτρέπεται η παραμονή ανηλίκων κάτω των 16 χρόνων στα καταστήματα αυτά μετά τις 11 μμ, εκτός αν συνοδεύονται από τον ασκούντα την επιμέλειά τους.
- Προβλέπεται διαδικασία ελέγχου και διοικητικές κυρώσεις σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων που αφορούν την αδειοδότηση και λειτουργία των καταστημάτων. Ο έλεγχος της τήρησης των παραπάνω προβλέψεων ανατίθεται στη δημοτική αστυνομία, στο πλαίσιο των γενικότερων καθηκόντων της για έλεγχο της τήρησης των διατάξεων σχετικών με την χορήγηση αδειών ίδρυσης και λειτουργίας καταστημάτων.
- Καθιερώνεται διαδικασία πιστοποίησης καταστημάτων προσφοράς υπηρεσιών διαδικτύου «φιλικών στα παιδιά» (πρβλ. σχετική πρωτοβουλία στο http://old.saferinternet.org/ww/en/pub/insafe/news/articles/0209/internet_cafe.htm) μέσω αξιόπιστου φορέα πιστοποίησης και με πρόβλεψη τήρησης αυξημένων εγγυήσεων (π.χ. ύπαρξη διαχωρισμένου χώρου με ηλεκτρονικούς υπολογιστές που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από ανηλίκους, ηλεκτρονικοί υπολογιστές με εγκατεστημένα φίλτρα που αποτρέπουν την πρόσβαση σε ακατάλληλους ιστοχώρους, ανάρτηση οδηγιών για την προστασία των ανηλίκων κατά τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και τοποθέτηση συστήματος

περιορισμού της μέγιστης διάρκειας χρήσης από το ίδιο πρόσωπο σε 2 ώρες ημερησίως, απαγόρευση χρήσης αλκοόλ και τσιγάρου, διαρκής παρουσία ενήλικου υπευθύνου για την παρακολούθηση και τήρηση των παραπάνω).

- Προβλέπεται διαδικασία και όργανα ελέγχου συμμόρφωσης προς τις αυξημένες απαιτήσεις, για τη διατήρηση της πιστοποίησης καταστημάτων ως «φιλικών» για τους ανηλίκους.

7.2. Υφυπουργός παρά τω Πρωθυπουργό, Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας - Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης

- Διεξαγωγή εκδηλώσεων και εκστρατειών ενημέρωσης, σε συνεργασία με συναρμόδιους φορείς, ιδίως μέσω τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών μηνυμάτων, για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά και για τον έλεγχο της προστασίας των δικαιωμάτων των ανηλίκων χρηστών υπηρεσιών των καταστημάτων παροχής υπηρεσιών διαδικτύου.

7.3. Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων

- Εισαγωγή –στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης– ενημέρωσης σχετικά με τα οφέλη και τους κινδύνους από την χρήση του διαδικτύου και ειδικότερα για την προστασία από ενδεχόμενες βλάβες ή παραβιάσεις δικαιωμάτων των ανηλίκων από την κακή ή υπερβολική του χρήση.
- Έκδοση και διανομή στους γονείς ευκολονόητου οδηγού για την ασφαλή χρήση των υπολογιστών και του διαδικτύου από τα παιδιά τους, όπως και ενημέρωσης για τα μέτρα που τυχόν θα αποφασιστούν σχετικά με τα ίντερνετ καφέ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Κατάλογος προσκληθέντων στη σύσκεψη φορέων με θέμα «Η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στα ίντερνετ καφέ» (30.10.2008)

- Υπουργείο Ανάπτυξης – Γενική Γραμματεία Καταναλωτή
- Υπουργείο Δημόσιας Τάξης – ΕΛ.ΑΣ., Τμήμα Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος
- Υπουργείο Δικαιοσύνης
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών – Ειδική Γραμματεία Ψηφιακού Σχεδιασμού – Ομάδα Δράσης για την Ψηφιακή Ασφάλεια - Digital Awareness και Response to Threats (D.A.R.T.)
- Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών – Εθνικό Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας
- Υπουργείο Παιδείας – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
- Υπουργείο Παιδείας – Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού
- Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
- Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας – Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης
- Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Έρευνας και Τεχνολογίας της Βουλής των Ελλήνων
- Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων
- Συνήγορος του Καταναλωτή
- Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων (ΙΟΜ)
- Νοσοκομείο Παίδων «Π.και Α. Κυριακού» – Β' Πανεπιστημιακή Παιδιατρική Κλινική, Μονάδα Εφηβικής Υγείας
- SAFER INTERNET (Ελληνικός Κόμβος Ασφαλούς Διαδικτύου)
- Ένωση Ελλήνων Χρηστών Ίντερνετ
- Ελληνική Καταναλωτική Οργάνωση (Ε.ΚΑ.ΤΟ.)
- Ένωση Καταναλωτών – η Ποιότητα της Ζωής (Ε.Κ.ΠΟΙ.ΖΩ)
- Κέντρο Προστασίας Καταναλωτών (ΚΕΠΚΑ)
- Ινστιτούτο Καταναλωτών (ΙΝ.ΚΑ.)
- Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης της ΟΛΜΕ (ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ.)
- Πανελλήνιο Σωματείο Ιδιοκτητών Καταστημάτων Εκμίσθωσης Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Παροχής Υπηρεσιών Internet
- Σωματείο Τεχνικών Ηλεκτρονικών Παιχνιδιών Ελλάδος (Σ.ΤΕ.ΗΛ.Π.Ε.)

